

УДК 347.91:349.412

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2025-1.14>

Кравченко І. О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0000-0002-6555-2733

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВИХ СПОРІВ

LEGAL CHARACTERISTICS OF THE INSTITUTE OF PROCEDURAL REPRESENTATION IN COURTS OF GENERAL JURISDICTION WHEN CONSIDERING LAND AND PROPERTY DISPUTES

У статті дається правова характеристика інституту процесуального представництва в судах загальної юрисдикції та зокрема його практичне застосування при вирішенні земельно-майнових спорів, які розглядаються в цивільному судочинстві. Автором розкрито історико-правовий аспект становлення і розвитку інституту представництва в цивільному процесі, проаналізовано трансформацію наукових уявлень про юридичну природу даної правової категорії шляхом дослідження доктринальних положень, напрацьованих вченими-процесуалістами. Доводиться теза про те, що процесуальне представництво має подвійну правову мету – захист як процесуальних, так і майнових прав та законних інтересів довірителя в судовому процесі.

В роботі розкрито правову природу досліджуваного інституту та на основі проведеного аналізу судової правозастосовчої практики у земельно-майнових спорах зроблено висновок про те, що першочерговим у встановленні відносин процесуального представництва є визначення юридико-правового статусу особи-представника та аналіз наявності процесуальних підстав до його допуску до участі у цивільній справі. Подальшими діями суду є аналіз обсягу повноважень такого представника.

В статті також звертається увага на понятійну проблематику інституту процесуального представництва, яка полягає у відсутності правової регламентації моменту виникнення у представника процесуальних прав та обов'язків. Зокрема, автор наголошує на тому, що в нормах ЦПК України відсутні поняття «передача» та «набуття» таких прав, а термін «здійснення» не конкретизовано належним чином.

З метою вдосконалення інституту процесуального представництва, автором запропоновано зміни до норм Цивільного процесуального кодексу України, які враховують сучасну судову правозастосовчу практику та доктринальні напрацювання теорії цивільного процесуального права. В статті також звернуто увагу на проблематику нормативного механізму регулювання документального оформлення відносин представництва. Зокрема, автор піддає критиці можливість підтвердження повноважень адвоката як представника сторони за допомогою ордеру, зважаючи на відсутність в такому документі конкретних прав та обов'язків представника.

Ключові слова: правозастосовча практика, цивільний процес, судочинство, докази, доказування, довіритель, представник, процесуальні права, договір, ордер, оренда земель сільськогосподарського призначення.

The article provides a legal description of the institution of procedural representation in courts of general jurisdiction and, in particular, its practical application in resolving land and property disputes considered in civil proceedings. The author reveals the historical and legal aspect of the formation and development of the institution of representation in civil proceedings, analyzes the transformation of scientific ideas about the legal nature of this legal category by studying the doctrinal provisions developed by procedural scholars. The thesis is proved that procedural representation has a dual legal purpose – the protection of both procedural and property rights and legitimate interests of the principal in the legal process.

The work reveals the legal nature of the institution under study and, based on the analysis of judicial law enforcement practice in land and property disputes, it is concluded that the primary priority in establishing procedural representation relations is to determine the legal status of the representative and analyze the presence of procedural grounds for his admission to participate in a civil case. The court's further actions are to analyze the scope of the powers of such a representative.

The article also draws attention to the conceptual issues of the institute of procedural representation, which consists in the lack of legal regulation of the moment when the representative has procedural rights and obligations. In particular, the author emphasizes that the norms of the Civil Procedure Code of Ukraine do

not contain the concepts of «transfer» and «acquisition» of such rights, and the term «exercise» is not specified properly.

In order to improve the institution of procedural representation, the author proposes amendments to the norms of the Civil Procedure Code of Ukraine, which take into account modern judicial law enforcement practice and doctrinal developments in the theory of civil procedural law. The article also draws attention to the issues of the regulatory mechanism for regulating the documentation of representation relations. In particular, the author criticizes the possibility of confirming the powers of a lawyer as a representative of a party by means of a warrant, given the absence of specific rights and obligations of a representative in such a document.

Key words: law enforcement practice, civil process, legal proceedings, principal, representative, procedural rights, contract, warrant, evidence, proving, lease of agricultural land.

Сучасний розвиток судової правозастосовчої практики, що формується в земельно-майнових спорах, вносить нові корективи у більшість процесуальних інститутів, регламентованих нормами Цивільного процесуального кодексу України, змушуючи законодавця переглядати застарілі механізми та алгоритми. Чинне процесуальне законодавство, яким на сьогодні регулюється інститут процесуального представництва в судах загальної юрисдикції, зокрема при розгляді цивільних справ, що виникають із земельно-майнових відносин, не в повній мірі відповідає тій правозастосовчій практиці, що вже апробована судами загальної юрисдикції на сьогодні, зважаючи на відповідні доктринальні напрацювання і результати досліджень в науці цивільного процесуального права. Вказане породжує нагальну необхідність у детальному дослідженні інституту процесуального представництва та його основних складових: юридичної природи представництва та правових підстав набуття процесуальних прав та обов'язків представником, механізму та документів, що посвідчують повноваження представників та підтверджують їх процесуальний статус тощо. Дані обставини зумовлюють актуальність теми даного наукового дослідження.

За позицією О. А. Підпригори, витоки інституту процесуального представництва починаються ще зі Стародавнього Риму, а саме – за часів дії формулярного судового процесу, в якому він і набув свого широкого правозастосування. В означений історичний час велика кількість римського населення перебувала на війсьній службі у складі римських легіонів, що постійно знаходились в бойових походах, які мали на меті захоплення нових територій. Вказане стало об'єктивною передумовою появи інституту представництва, оскільки в тогочасному правосудді виникла нагальна необхідність у заміні тих учасників судових процесів, які перебували у військових походах або в полоні, або були відсутні у зв'язку з державними справами [1, с. 85], іншими особами, «які володіли юридичними знаннями та риторикою, яка була невід'ємною частиною судового процесу» [2, с. 6].

Цікаво те, що інститут представництва в цивільному процесі не знайшов своє нормативне закріплення у Салічній Правді, яка по праву може вважатись однією із найвідоміших пам'яток права епохи раннього феодалізму. Зокрема, В.П. Глиняний ствердно зазначає, що в судовому процесі

франкської держави представництво сторін не дозволялося, а нез'явлення будь-якої сторони до суду без поважної причини каралося штрафом [3, с. 296]. Даної думки дотримуються і Бостан Л. М. та Бостан С. К., які відзначають, що у державі франків майже до кінця XII століття основною формою судочинства залишався обвинувально-змагальний процес, в якому до суду позивач і відповідач повинні були являтися особисто [4, с. 170]. Разом з тим, як відзначає Д. В. Слинько, починаючи з XIII ст. було в правову систему франківської держави було введено посаду королівського прокурора, який виконував функції представника короля, підтримуючи обвинувачення в судовому процесі [5, с. 30].

Подальший розвиток інституту представництва отримав уже в Статутах Великого князівства Литовського, які діяли на території нашої держави в першій половині XIV ст. В цій частині О. Зосімович зазначає, що за Литовськими Статутами «відбувається процес оформлення інституту адвокатури, який виникає спочатку у вигляді судового представництва. Статuti відрізняють заступників та прокураторів і уповноважених. Вже Перший Литовський статут юридично оформлює право на судове представництво в суді» [6, с. 65-66]. Зокрема, в Артикулі № 57 Статуту Великого Князівства Литовського, виданого в Кракові в 1588 р. зазначалось: «Якщо хтось, перебуваючи особисто в суді, не міг би чи не вмів сам говорити і вести свою справу, доручив її усно кому-небудь іншому, суд повинен прийняти його за представника його. Якщо хтось через свою бідність не може найняти собі адвоката, а попросив би вряду про надання адвоката, тоді вряду повинен такого адвоката безоплатно найняти. Коли б призначений адвокат підкорявся вряду не захотів, то такому не дозволяється виступати в суді і від інших осіб» [7, с. 79].

Вказане дозволяє зробити висновок про те, що інститут процесуального представництва ще в період становлення права у середньовіччі, набув свого чіткого суб'єктного визначення як щодо кола осіб, які мали право бути представниками, так і щодо тих обов'язків, які покладалися судом на адвокатів як представників, яким процесуальний закон делегував такі повноваження.

В сучасному цивільному процесуальному праві існує доволі багато дискусійних питань, які стосуються правової природи інституту представництва, процесуально-правових повноважень

представників, в тому числі і у справах, які виникають із земельно-майнових відносин, які набули спірного характеру і стали предметом судового розгляду. До прикладу, законодавець в нормативно-правових актах процесуального характеру не наводить дефініції поняття інституту процесуального представництва, вказуючи у ч. 1 ст. 58 ЦПК України лише те, що сторони, треті особи, а також особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у судовому процесі особисто, або через свого представника. В свою чергу, ч. 1 ст. 60 ЦПК України визначає коло осіб, які можуть бути представниками під час розгляду цивільної справи, відносячи до них адвоката або законного представника.

Якщо говорити про доктрину цивільного процесуального права, то тут вченими сформульовано цілий ряд понять процесуального представництва. Зокрема, одні науковці визначають процесуальне представництво як відносини, внаслідок яких одна особа виконує процесуальні дії від імені і в інтересах іншої особи [8, с. 89]. Інші процесуалісти розглядають представництво як спосіб надання юридичної допомоги громадянам та організаціям, здійснюючи охорону їх прав та законних інтересів в судовому процесі [9, с. 85]. Разом з тим, існує і позиція, за якою представництво сприймається як процесуальна діяльність особи, яка спрямована на захист суб'єктивних прав та інтересів іншої особи [10, с. 96]. Іншим підходом до визначення процесуального представництва є його поділ на три види правової діяльності: а) процесуальне представництво як окремих, самостійний інститут процесуального права, який регулюється процесуальними нормами у вигляді послідовної регламентації взаємовідносин між довірцем і його представником; б) процесуальної діяльності, яку здійснює представник на основі наданих йому повноважень, спрямованих на вчинення юридично значимих дій від імені і в інтересах довірителя, з метою захисту його прав свобод та інтересів; в) як правовідносини, які виникають на основі закону, статуту чи договору і спрямовані на захист порушених, невизнаних чи оспорюваних прав та інтересів іншої особи [11, с. 261].

Отже, наявні в науці процесуального права поняття процесуального представництва, можна звести до того, що процесуальне представництво – це з одного боку, процесуальна діяльність, яку здійснює представник в інтересах довірителя на основі наданих йому письмових повноважень, які спрямовані на захист процесуальних прав та законних інтересів довірителя в судовому процесі та захисту його майнових прав та законних інтересів внаслідок їх порушення, невизнання чи оспорення – з іншого.

З метою більш глибокого дослідження правової природи процесуального представництва, слід звернутись до судової правозастосовчої практики, яка сформована судами загальної юрисдикції

у цивільних справах з розгляду земельно-майнових спорів.

До прикладу у провадженні Решетилівського районного суду Полтавської області перебувала справа № 546/343/24, предметом якої були позовні вимоги про визнання права на земельну частку (пай) і виділення земельної частки (паю) в натурі. До позовної заяви у вказаній справі було додано копію довіреності на підтвердження повноважень представника, яку суд не розцінив як належний і допустимий документ на підтвердження правовідносин процесуального представництва. Аргументуючи свою позицію, суд зауваживши, що вказана позовна заява не відноситься до категорії малозначних в силу положень ч. 6 ст. 19 ЦПК України та ст. 274 ЦПК України, а тому представництво має здійснюється виключно адвокатом. В свою чергу суду не було надано доказів того, що представник позивача має статус адвоката, а тому за цим позовом неможливо вирішити питання допуску вказаної особи до участі у справі в якості представника позивача [12].

В іншій цивільній справі про визнання договору оренди землі недійсним, позовну заяву Селянського (фермерського) господарства «Урожай» було залишено без руху через неможливість встановлення правовідносин представництва. Мотивуючи свою ухвалу, суддя Роменського міськрайонного суду Сумської області зазначив: «представником позивача (Головою СФГ «Урожай» М.І. Шевченко) не додано до матеріалів позовної заяви будь-яких належних документів, які дозволяють встановити обсяг його повноважень на представництво Селянського фермерського господарства в порядку самопредставництва, зокрема, статуту, положення, трудового договору (контракту)». Натомість, на думку суду, «для висновку, що визнання особи такою, що діє в порядку самопредставництва, необхідно щоб у відповідному законі, статуті, положенні чи трудовому договорі (контракті) було чітко визначене її право діяти від імені такої юридичної особи без додаткового уповноваження (довіреності). Відповідно, особи, які представляють юридичну особу за довіреністю і виконують процесуальні дії на підставі наданих їм довіреністю повноважень, виступають від імені цієї особи як довірителя, а не в порядку самопредставництва.» [13].

Як бачимо, з аналізу судової практики у земельно-майнових спорах вбачається той висновок, що для вставлення відносин процесуального представництва суд в першу чергу встановлює юридико-правовий статус особи-представника та аналізує наявність процесуальних підстав до його допуску у цивільну справу і лише потім суд здійснює аналіз обсягу повноважень представника.

Процесуальний представник з одного боку здійснює процесуальну діяльність, спрямовану на захист процесуальних прав довірителя в судовому засіданні шляхом: збору доказів, складання процесуальних документів, подання засобів дока-

зування до суду, дослідження доказів в судовому засіданні, аналізу судових рішень, їх оскарження в апеляційному та касаційному порядку. Одночасно, процесуальне представництво спрямовується і на захист майнових прав довірителя в судовому засіданні за рахунок подання різного роду клопотань (про проведення судових експертиз, про виклик та допит свідків тощо) тлумачення змісту засобів доказування в інтересах довірителя, поданням апеляційної чи касаційної скарги.

Слід зауважити, що норми чинного Цивільного процесуального кодексу України не передбачають окремого переліку процесуальних прав, які призначені виключно представникам, так як за ч. 1 ст. 64 ЦПК України представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє її процесуальні права та обов'язки. Вказана норма передбачає єдиний обсяг прав і обов'язків для сторони та її представника, хоча і не ототожнює вказаних суб'єктів. При цьому, дане нормативне положення має на меті і усунення зловживань з боку учасників судового процесу, що яскраво може продемонструвати наступний приклад правозастосовчої практики. При розгляді справи № 766/2994/20, Верховним Судом було повернуто касаційну скаргу відповідача без розгляду. Суд касаційної інстанції встановив, що адвокат, як представник відповідача, отримав ухвалу Верховного Суду про залишення касаційної скарги без руху до усунення недоліків 10 червня 2021 року та мав усунути недоліки до 22 червня 2021 року, чого зроблено не було [14]. Таким чином, суд фактично визнав, що оскільки адвокат як представник сторони, наділений правом на отримання судової кореспонденції, то його довіритель несе і всі негативні процесуальні наслідки, пов'язані із невчиненням певних процесуальних дій, вплив строків за якими пов'язується із фактом отримання такої кореспонденції.

Отже, саме процесуальні норми права, а не довіритель, регулюють процесуальну поведінку представника в судовому засіданні, оскільки будь-які процесуальні дії усіх без винятку представників, обумовлюються із діями інших учасників судового процесу, утворюючи на цій основі цивільні процесуальні правовідносини [15, с. 102-103].

На вищевказану норму ч. 1 ст. 64 ЦПК України послався зокрема Коломийський міськрайонний суд Івано-Франківської області, вирішуючи позовні вимоги про визнання право власності на частку земельної ділянки, призначеної для будівництва та обслуговування житлового будинку та господарських будівель і споруд, пред'явлені до недієздатної особи. У вказаній цивільній справі судом до участі у справі в якості законного представника відповідача було залучено його опікуна. Останній визнав позовні вимоги, пред'явлені до його підопічного, у повному обсязі і таке визнання позову судом було прийнято за належне [16].

На наш погляд, законодавець в ч. 1 ст. 64 ЦПК України невдало закріплює правову природу

появи процесуальних повноважень представника. Диспозиція вказаної вище процесуальної норми не відповідає на базові питання: Який конкретний механізм «передачі» процесуальних прав від учасника судового процесу до свого представника? Яка правова природа виникнення процесуального права: це «передача», «набуття», чи це все ж таки «здійснення»?

В цій частині, слід звернутись до висновків д.ю.н. М. Ясинка, яким механізм набуття представником процесуальних прав і обов'язків свого довірителя розкрито найбільш вдало і повно. За позицією вченого, «процесуальні права, які зазначаються довірителем в довіреності, не є «передачею» таких «прав», це не є створенням нових прав, які походять від прав довірителя, це є простим легітимним дозволом довірителя своєму представникові користуватись певним обсягом своїх процесуальних прав у судовому засіданні» [15, с. 105].

Вказане призводить до висновку, що зміст частини 4 статті 62 ЦПК України потребує свого вдосконалення, шляхом вказівки про так зване «санкціонування» довірителем майбутнього свого представництва. Зазначену норму, на наш погляд, після слів: «Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю» слід доповнити наступним словосполученням: «в якій закріплюється дозвіл довірителя на користування представником належними йому за законом процесуальними правами та обов'язками». Вказане доповнення цілком буде узгоджуватися із змістом ч. 1 ст. 64 ЦПК України та відповідати правовій природі інституту процесуального представництва. «Легітимізація» довірителем для представника певного кола процесуальних прав, матиме і практичне значення, оскільки якщо останній вийде за межі тих процесуальних прав і обов'язків, дозвіл на які він отримав від свого довірителя, його процесуальні дії будуть вважатися нелегітимними, а відповідно – не матимуть відповідних правових наслідків, хоча при цьому представник і не втрачатиме свого процесуального статусу у цивільній справі.

В той же час, закон закріплює за представником єдине процесуальне право, реалізація якого не залежить від волі довірителя – сторони справи, а здійснюється представником виключно на основі власного волевиявлення. Зокрема, статтею 92 ЦПК України передбачено, що представник може подати до суду клопотання про допит його в якості свідка, і вказана процесуальна дія вчиняється ним на власний розсуд. Надані представником покази є засобом доказування, який має оцінюватись на рівні з іншими доказами у справі.

Досліджуючи інститут процесуального представництва, слід торкнутись і документального оформлення повноважень представника, яке має ряд дискусійних аспектів. Зокрема, норма п. 1 ч. 1 ст. 62 ЦПК України зазначає спосіб підтвердження повноважень представника, який включає

подання суду довіреності, виданої фізичною або юридичною особою. В цій частині слід зауважити, що таке оформлення повноважень представника дещо суперечить договірним засадам інституту представництва, закріпленим у ч. 3 ст. 237 ЦК України, за якою представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства [17]. В такому напрямку розвивається на практиці і документальне оформлення повноважень адвоката на участь в судовому процесі. Зокрема, за ч. 4 ст. 62 ЦПК України повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» [18]. Разом з тим, ордер, на відміну від договору чи довіреності, не містить переліку повноваження адвоката як представника сторони цивільної справи. Складається враження, що законодавець, всупереч, договірному характеру представництва, в основі якого цивільним законом покладено договір, який укладається за взаємною згодою між позивачем, відповідачем або третьою особою і адвокатом, нівелює дану диспозитивну складову за рахунок ордеру, зі змісту якого неможливо зрозуміти якими конкретно процесуальними правами наділений адвокат, як представник у цивільній справі.

До прикладу, у цивільній справі № 308/7604/24, предметом якої були позовні вимоги про розірвання договорів оренди землі сільськогосподарського призначення, адвокат позивача надав тільки ордер про надання правової допомоги з поміткою наступного змісту: «Договором про надання правової (правничої) допомоги повноваження адвоката не обмежуються». Досліджуючи вказаний ордер, Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області зазначив, що «відповідно до ч. 1 ст. 64 ЦПК України, представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки. Однак, ні в ст. 49 ЦПК України «Процесуальні права та обов'язки сторін», ні в ст. 43 ЦПК України «Права та обов'язки учасників справи», не йде мова про право підпису чи про підписання заяв, клопотань пояснень, а тільки про їх подання. А тому, за таких обставин, а саме за відсутності договору про надання правової (правничої) допомоги № б/н від 23 січня

2024 року, на підставі якого, як зазначено в ордері, він виданий, суддя позбавлений можливості пересвідчитись, що позивач уповноважив представника підписувати позовну заяву». З урахуванням даних обставин, суд постановив ухвалу про залишення позовної заяви позивача без руху [19].

На наш погляд повноваження представника сторони та інших учасників справи, мають бути підтверджені виключно договором або довіреністю, якщо стороною у справі виступає юридична особа, а тому норма п. 1 ч. 1 ст. 62 ЦПК України потребує відповідного редакційного уточнення.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що законодавча регламентація інституту процесуального представництва, яка має місце актуальних процесуальних нормах ЦПК України, містить певні змістовні неточності, які можливо усунути за рахунок правотворчого процесу. Інститут представництва в цивільному судочинстві має доволі давню свою історію та формувався під впливом багатьох історичних правових пам'яток, однак розвиток сучасної судової правозастосовчої практики вимагає приведення його у відповідність до сучасної доктрини цивільного процесу.

Висновки. При розгляді земельно-майнових спорів в цивільному судочинстві інститут процесуального представництва активно застосовується у судовій правозастосовчій практиці, слугуючи законним способом «делегування» своїх процесуальних права позивача, відповідача, третьої особи іншому суб'єкту, що наділений цивільною процесуальною правоздатністю. В той же час, для належного функціонування вказаного інституту, його детальне нормативне закріплення відіграє ключову роль.

В даному аспекті доцільною також є і детальна регламентація процесуальних повноважень представників, що слід здійснювати шляхом укладення між довіритель (позивачем чи відповідачем) та адвокатом договору про надання правничої допомоги. Вчинення вказаного правочину має на меті надання стороною справи своєму представникові права на користування належними йому за законом процесуальними правами під час судового провадження. Вчинення представником будь-яких дій за межами наданого дозволу не матиме наслідком втрату такою особою свого процесуального статусу представника, однак позбавить такі дії легітимності для суду.

Список використаних джерел:

1. Підопригора О. А. Римське приватне право: підручник, вид. 3-тє перероб. та доп. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 440 с.
2. Ясинок М. М. Представництво як міжгалузевий інститут: монографія. Суми: ВВП ТОВ «Мрія-1», 2006. 124 с.
3. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. 5-те вид., перероб. і допов. Київ : Істина, 2005. 768 с.
4. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. й доп. Київ, 2008. 730 с.

5. Слинько Д. В. Процесуалізація права у Франції та Німеччині в епоху Середньовіччя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 28–31.
6. Зосімович О. Регулювання діяльності судових урядовців та адвокатів нормами Другого та Третього Литовських Статутів на рубежі XVIII – XIX ст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6 : Історичні науки*. 2012. Вип. 9. С. 61–67.
7. Чайковський А. С., Копиленко О. Л. та ін. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 460 с.
8. Степаненко Т. В. Цивільний процес: навчальний посібник / за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: Вид-во ХНУВС, 2009. 284 с.
9. Васильєв С. В. Цивільний процес: навч. посіб. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 320 с.
10. Чернооченко С. І. Цивільний процес: навч. посіб., вид. 2-ге перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 286 с.
11. Кіріяк О. В. Цивільне процесуальне право України: підручник для магістрів та аспірантів / За заг. ред. д.ю.н, проф. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2016. 576 с.
12. Ухвала Решетилівського районного суду Полтавської області від 25 квітня 2024 року у справі № 546/343/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118643293> (дата звернення: 10.02.2025).
13. Ухвала Роменського міськрайонного суду Сумської області від 29 січня 2024 року у справі № 585/237/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116685041> (дата звернення: 10.02.2025)
14. Ухвала Верховного Суду від 30 червня 2021 року у справі № 766/2994/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967073> (дата звернення: 17.04.2025)
15. Ясинок М. М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України: теорія і практика: монографія. Київ: Алерта, 2014. 352 с.
16. Рішення Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 21 лютого 2024 р у справі № 346/6665/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117332266> (дата звернення: 16.03.2025)
17. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.04.2025).
18. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.04.2025).
19. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 01 травня 2024 року у справі № 308/7604/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118777632> (дата звернення: 20.02.2025).